

Faktaark om Robuste husdyrracer

April
2020

Robuste husdyr har egenskaber, der gør dem særligt egnede til græsning på næringsfattige naturarealer. Det er typisk mindre, mere primitive racer, der kan omsætte grov og næringsfattig plantevækst til tilvækst, og som er tilpasset vores klimaforhold og kan gå ude året rundt².

Valg af græsningsdyr

Ved valg af dyr har naturtypen, størrelsen af græsningsarealet sammen med målet for afgræsningen, betydning for hvilken dyreart der vil være bedst egnet. Tilvæning til typen af plantevækst spiller en stor rolle for dyrenes trivsel. Det er derfor vigtigt så vidt muligt at vælge dyr, der er vænnet til typen af græsningsareal.

Robuste kvægracer

De robuste kvægracer, der anvendes til helårsgræsning i Danmark, stammer næsten alle fra De Britiske Øer. Det er små til mellemstore racer, der har lidt forskellig tolerance overfor hhv. koldt, vådt og varmt vejr og som generelt foretrækker at være udendørs året rundt. De har gode moderegenskaber, kælver nemt og er generelt tolerante overfor bidende insekter.

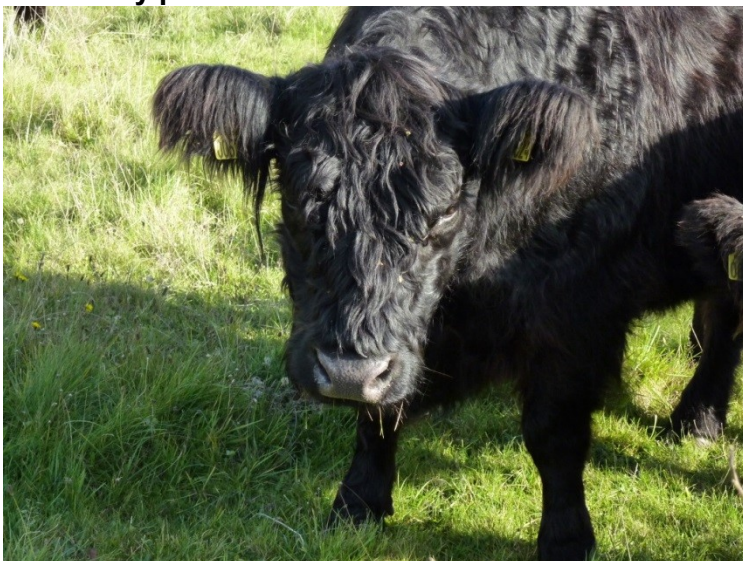

Helårsgræsning med Galloway på Eskebjerg Vesterlyng

Tabel 1. Græsningsdyrenes egnethed

	Egnethed og effekt	Bemærkninger
Kvæg	Egnet på de fleste naturtyper både på tør og våd bund. Foretrækker græsser frem for urter, æder en del grov plantevækst og undgår at græsse omkring kokasser. Resultater i en arts- og urterig plantevækst med en stor strukturmæssig variation.	Vedplanter græsses i begrænset mængde, hvilket kan føre til øget tilgroning. Indvoldsparasitter kan være et problem på vådbundsarealer.
Heste	Egnet på de fleste naturtyper, men kan give slid på, og optrædning af sårbare arealer som f.eks. sandskægsskrænter og på vådbundsarealer. Foretrækker græsser og vrager mange urter, og resulterer ligesom kvæg i en arts- og urterig plantevækst med stor strukturmæssig variation, men i en mere grovmasket mosaik. Foretrukne græsningsarealer vedligeholdes med en meget lav, frisk plantevækst, mens andre arealer kun græsses lidt eller helt undgås.	Kan omsætte en mere grov plantevækst end kvæg og får, og klarer sig ved at øge foder-optaget. Især skoede heste kan give et stort slid. Indvoldsparasitter kan være et problem på vådbundsarealer. Er relativ følsomme overfor giftige planter og mere udsat for forgiftning end drøvtyggerne.
Får	Egnet på tørre, næringsfattige naturtyper, men bortset fra marskfåret uegnet på vådbund. Vælger de mest friske dele af plantevæksten og kan "skumme" den mest næringsrige del og græsse friske spirer tæt på jordoverfladen. Foretrækker en lang række urter og æder knopper og blomster mens grov og vissen plantevækst vrages, hvilket resulterer i græsdomineret og relativ artsfattig plantevækst. Æder en del vedplanter og kan hæmme tilgroning af rynket rose og andre invasive arter.	Styret græsning ved hjælp af hyrdning eller foldskifte kan give en mere artsrig plantevækst. Giver mindre forstyrrelse af ynglende engfugle end kvæg og heste. Hunde, og nu også ulve, kan give problemer.
Geder	Egnet på tilgroede naturtyper på tør bund og er en effektiv kratrydder. Foretrækker vedplanter og høje urter frem for græs, og græsser ikke gerne tæt ved jordoverfladen.	Er generelt selvstændige og stærke og mindre sårbare over for hunde end får. Færdes meget samlet i flok og kan give slidskader i sårbare områder. Har lav resistens overfor indvoldsparasitter. Er mindre robuste i forhold til vejrlig, specielt vådt vejr, end øvrige nævnte arter.

Galloway på Mols

En af de første danske besætninger blev hentet i Skotland i 1971 til brug i forsøg med naturpleje i Mols Bjerger og har lige siden været anvendt til helårsgræsning på Molslaboratoriets arealer.

Dyrene trives godt på de næringsfattige arealer, der består af sandede overdrev, hede, krat samt enge på hævet havbund, og resulterede i bevaring af lynghede og udvikling af en væsentlig mere artsrig plantevækst på eng og overdrev.

I sammenligning med skovkvæget har Galloway en større tiltrækning på bidende insekter, men en større tolerance, beskyttet af deres tykke pels og hud. De flytter sig ikke til mindre belastede områder for at undgå insekterne, og bevæger sig i det hele taget mindre, og økonomiserende med ressourcerne.

Tabel 2. Oversigt over hårdføre kvægracer, der anvendes til naturpleje med helårsgræsning

Race og hjemland	Vægt, kg (voksne hundy)	Bemærkning
Aberdeen-Angus, Skotland	450-600/750	Hårdfør, nøjsom og adræt race. Angives af have en svag tendens til kobbermangel ¹ . Angus kom til Danmark i 1950'erne, i dag findes her ca. 9.000 dyr. Angus anvendes bl.a. til pleje af store græsningsarealer ved Saltbæk Vig, hvor en mosaik af strandeng og – overdrev, rigkær, ferske enge, løvskov og krat giver levesteder for en rigdom af plante- og dyrearter.
Galloway, Skotland	450-600	Lille, meget hårdfør og adræt race, der er egnet til helårsgræsning og til afgræsning af vådbundsarealer. Den har sin oprindelse i en sydvestlig region af Skotland, kaldet Galloway, der har et mildt og regnfuldt klima, hvor den bl.a. græsser våde højlandsheder domineret af blåtop, klokkelyng og hedelyng. Den er godt beskyttet af den tykke pelse, der består af dæk- og uldhår og tåler koldt og vådt vejr, men ikke så godt varme, og har brug for at kunne komme i skygge. Den vokser relativt langsomt på næringsfattige arealer. Den angives at have en svag tendens til kobbermangel. Galloway har et roligt temperament og er relativt nem at håndtere. Den har stærke moderinstinkter og er meget beskyttende overfor dens kalve i op til 3 måneder efter fødslen. Bæltet galloway angives at være mindre aggressiv i beskyttelsen af dens afkom end de ensfarvede dyr. Galloway kom til Danmark omkring 1970. Den anvendes mange steder i naturplejen, f.eks. på Læsø, hvor den siden 1978 har plejet strandenge, heder, kær og klithede, og hvor der nu er indkøbt yderligere dyr som sammen med får og heste skal pleje 4000 ha. Den er ligeledes anvendt i projekt "lånedyr" og i en del kogræsserlaug. I Svanninge Bakker anvendes den til helårsgræsning på overdrev og enge.
Dexter, Irland	350-400	Gammel kvægrace, der formentlig er fremavlet af kelterne. Den mindste af de danske kvægracer. Den er hårdfør og tykpelset og kan klare koldt og vådt vejr. Den er hurtigt udvokset og kan producere kalve som 2-årig og lever længe. Dexter anvendes bl.a. til pleje af bynære eng- og mosearealer ved Hobro.
Hereford, England	500-600/800	Hårdfør alsidig race, der trives godt på naturarealer. Den har stor tilpasningsevne og er den mest udbredte kødrace i verden. Den udvikler en tyk vinterpels og får det nemt for varmt inden dørene. Den har et roligt temperament og er nem at håndtere. Racen kom til Danmark i 1950'erne, i dag er der ca. 13.000 dyr. Den har været anvendt i naturplejen mange steder på strandenge, overdrev og heder.
Højlandskvæg, Skotland	400-600	Gammel, meget hårdfør og relativt langsomtvoksende race, der er fremavlet i Skotland og som trives bedst udendørs året rundt på arealer med varieret vegetation. Den tåler varmt vejr, især hvis den har adgang til vand den kan vade i, men har også behov for skygge i sommerhalvåret. Højlandskvæget kom til Danmark i slutningen af 1950'erne og findes nu som overvejende små besætninger på tilsammen ca. 5.200 dyr. Det anvendes bl.a. til pleje på Hjortholm, en 90 ha stor ø i Stavns Fjord på Samsø, hvor 12-15 dyr græsser året rundt sammen med Gutefår for at hæmme tilgroningen med tjørn og slåen og pleje de artsrige strandenge og overdrev.
Skovkvæg, Danmark	600-800	Fremavlet i 1970'erne fra to danske malke-kvægsracer og 9 europæiske kødracer med henblik på at producere en hårdfør race til afgræsning af naturarealer bl.a. i Mols Bjerge. Kvæget anvendes bl.a. til pleje af næringsfattige overdrev, hede, lysåben egeskov og enge. Mål for avlen er bl.a. gode moderegenskaber og trivsel på naturarealerne, samt dyr med roligt temperament, der ikke opsøger publikum.
Welsh black, Wales	400-450	Hårdfør, adræt race velegnet til helårsgræsning. Racen er tolerant overfor koldt, vådt og varmt vejr. Den æder gerne større mængder af vedplanter bl.a. birk, pil, eg, tornblad og brombær og er en af de mest effektive kvægracer til at hæmme tilgroning med vedplanter ¹ . Den har roligt temperament når den er på græs og et stærkt moderinstinkt. Kvæget blev importeret til Danmark i 2007 og anvendes til naturpleje med skovgræsning, pleje af lynchede og retablering af overdrev og enge i Svanninge Bjerge.

Hårdføre hesteracer

Islandske heste og visse ponyracer er velegnede til græsning på næringsfattige arealer. De kan tilpasse sig forskellige levesteder og er tolerante overfor bidende insekter. De viser ikke tegn på mineralmangel på store græsgange med en mosaik af forskellige naturtyper. De hårdføre racer er tilbøjelige til at foræde sig hvis de kommer på frodigt græs, hvilket kan give problemer med forfangenhed. Det gælder specielt for shetlandsponyer. For Islandske heste, Konik- og Przewalski-heste samt Shetlands- og Exmoor-ponyer gælder, at kravet om læskure kan fraviges, hvis betingelserne for tilstrækkeligt læ og tørre liggepladser er opfyldt.

Tabel 3. Oversigt over hårdføre hesteracer, der er egnede til helårsgræsning

Ponyracer	Vægt, kg (voksne hundyrr)	Bemærkninger
Exmoor, kaldet "Vildhest"	325 kg	Den nok mest primitive og hårdføre af de engelske ponyer. Den tåler koldt og vådt vejr, men har brug for adgang til skygge om sommeren og behov for meget vand. Den kan være vanskelig at håndtere uden fangefold eller andre hjælpemidler til håndtering. Den har ligesom de øvrige robuste ponytyper behov for groft og næringsfattigt foder. Exmoor græsser eng og overdrev på Langeland. De kom til Danmark i 1960'erne og blev sat ud på Tærø, en lille ø der ligger i Ulvsund. Her har de gået og passet sig selv i 40 år indtil de blev flyttet til Langeland i 2003. De går ude året rundt og får ikke tilskudsfoeder, men har adgang til læskur. Desuden er de sat ud i Dejbjerg Plantage, hvor de plejer tilgroede heder.
Islænder	365 kg	Blev bragt til Island af vikingerne, hvor racen har været holdt isoleret i mere end 1000 år. Racen er hårdfør, nøjsom og egnet til helårsgræsning. Med et samlet antal på godt 25.000 er islænder den mest udbredte ponyrace i Danmark. Racen anvendes i stigende grad til naturpleje, bl.a. til græsning af skovlandskaber i Grib Skov. I Mols Bjerge har islænder gennem mange år været anvendt pleje af overdrev og hede i kuperet terræn. Den æder gerne grove græsser og kan hæmme arter som bjerg-rørhvene.
Konik	500	Primitiv, hårdfør og meget stærk race fra Polen der kan udsætte vækst ved mangel på føde. Den tager hurtigt på i vægt om sommeren, men kan tabe op til 1/3 om vinteren. Racen anvendes til helårsgræsning af naturområder mange steder i Europa ofte i samgræsning med kvæg eller vildt. Den er egnet både på våd og tør bund, men er ikke så klimatolerant og har brug for gode læmuligheder om vinteren. Den er meget tolerant overfor bidende og stikkende insekter. Den beskrives som en meget intelligent og lærenem race med et roligt temperament. Erfaringer fra græsning med Konik-heste på strandeng og skov i Lille Vildmose er dog, at den kan være ret så aggressiv og vanskelig at håndtere.
Shetlandspony	145 kg	Den mindste af de britiske ponyer, der stammer fra Shetlandsøerne, som har et meget forblæst og vådt klima. Den er hårdfør, nøjsom og kan færdes i vanskeligt terræn med stejle skrænter. Den har behov for meget vand om sommeren og for skygge. Den æder gerne blåtop og andre grove græsser og bider hårdt på, og afbarker, mange arter af løvtræer om vinteren.

Hårdføre fåreracer

De hårdføre fåreracer findes især blandt de nordeuropæiske korthalefår. De er langbenede, springer godt, kan æde en del vedagtig vegetation og har en stor aktionsradius. Denne gruppe omfatter bl.a. Gotlandske pelsfår, Gute, Spelsau og Lüneburger, der anvendes mange steder til pleje af heder og andre næringsfattige naturtyper. Får anses generelt for at være robuste og egnet til helårsgræsning og er uden krav til læskur uanset race forudsat, der er naturligt læ. De fleste besætninger tages hjem i forbindelse med læmning, bl.a. for at beskytte de nyfødte lam mod ræve og andre rovdyr.

Tabel 4. Oversigt over hårdføre fåreracer, der anvendes til naturpleje

Race	Vægt, kg (voksne hunde)	Karakteristik
Gotlandsk pelsfår	60-70	Hårdfør og robust race, der er i stand til at vandre langt for at opsøge føde og trives bedst på større arealer. Racen anvendes bl.a. til pleje af den 1200 ha store Kongenshus Hede, som græsses af 1000 til 1200 får. Ud over pleje af lyngheden har fåregræsningen gavnnet den sjældne plante, gul stenbræk, der vokser i åbne vældmoser. På Bornholm plejer de gotlandske får en del af øens klippeløkker, bl.a. omkring Hammershus.
Gute	40-60	Gutefåret angives at være den ældste fårace i Sveriges. Det er lille og hårdfør race, der bl.a. anvendes til at bekæmpe krat af rynket rose på strandoverdrev på Nordsamsø.
Lüneburger	40-50	Lille, meget nøjsomt får med en pels af dæk- og uldhår, der fældes fra midten af juni. Racen har navn efter Lüneburg Hede, et stort hedeområde i det nordlige Tyskland, hvor den anvendes til traditionel fåreavl med hyrdede får. Racen anvendes bl.a. til pleje af Lindholm Høje i Nordjylland
Marsk*	75-100	Marskfåret er en mellemform mellem korthalefår og kødfår, der er tilpasset græsning i marsken. Den er godt beskyttet mod kulde af sin tykke pels. Overskylning af saltvand reducerer parasitbelastningen.
Spelsau	50-70	Norsk race, indført omkring 1980. Nøjsom og hårdfør race, der tåler koldt og vådt vejr. Den bruges til afgræsning af mange af de større heder på Skovbjerg Bakkeø, bl.a. Trehøje Hede i Herning kommune.

*Hvidhoved marsk er på Genressourceudvalgets liste over gamle husdyrracer.

Geder

Geder er følsomme overfor koldt og vådt vejr og har brug for læ og ly for regn hele året rundt, og er mindre egnet til helårsgræsning. Kødgeder som Boergeden eller goldgeder af malkeracer er de mest hårdføre. Geder er velegnede til mange opgaver og kan med fordel anvendes, alene eller i samgræsning med kvæg eller får, i langt større grad. De har bl.a. været anvendt med godt resultat i forbindelse med genopretning af højmoser i St. Økssø, hvor de skulle holde opvækst af birk nede, til bekæmpelse af rynket rose og bjørneklo forskellige steder samt været anvendt i forsøg med bekæmpelse af gyvel og anden opvækst i Mols Bjerge.

Læs mere

¹Buttenschøn RM 2007. Græsning og høslæt i naturplejen. Miljøministeriet, Skov og Naturstyrelsen og Center for Skov, Landskab og Planlægning, Københavns Universitet.

www.naturstyrelsen.dk/media/nst/attachments/76645/graesningsbog_web.pdf

²Buttenschøn RM 2014. Vejledende græsningstryk for udvalgte naturtyper. Notat udarbejdet til NaturErhvervstyrelsen. www.naturerhverv.dk/fileadmin/user_upload/NaturErhverv/Filer/Tilskud/Arealtilskud/Miljoe_oekologitilskud/2015_Miljoe_og_oekologitilsagn/Nedsat_graesningstryk.pdf